

Nieuwsbrief SR Updates

Nummer 22, 2025

Redactie: prof. mr. J.S. Nan en mr. C.L. van der Vis.

INHOUDSOPGAVE

Hoge Raad

[Hoge Raad, ECLI:NL:HR:2025:1055](#) 08-07-2025

De Mallorcazaak.

[Hoge Raad, ECLI:NL:HR:2025:1089](#) 08-07-2025

Is gebruik van verklaring overleden getuige A toelaatbaar zonder dat verdediging ondervragingsrecht had en kon brochure 'Timing is money' als bewijsbestemd geschrift gelden?

[Hoge Raad, ECLI:NL:HR:2025:1114](#) 08-07-2025

Leidt levenslang in Nederland, gezien de huidige praktijk, tot schending van artikel 3 EVRM en is gebruik van Ennetcom-data verenigbaar met artikel 8 EVRM en artikel 7, 8 en 52 Handvest?

[Hoge Raad, ECLI:NL:HR:2025:1116](#) 08-07-2025

Hebben de verdachte en zijn mededaders zo nauw en bewust samengewerkt dat sprake is van medeplegen?

[Hoge Raad, ECLI:NL:HR:2025:1119](#) 08-07-2025

Bewijsklachten omtrent bewezen verklaarde voorbereidingshandelingen.

RECHTSPRAAK

Bewijsklachten omtrent bewezen verklaarde voorbereidingshandelingen.

Bewijsklachten omtrent bewezen verklaarde voorbereidingshandelingen.

Wenk

Het cassatiemiddel klaagt onder meer over de bewezenverklaring van de feiten 1 en 2.

Ten laste van de verdachte is bewezen verklaard dat:

‘1. primair

hij op of omstreeks 07 augustus 2018, te [plaats] voorwerpen, te weten assimilatielampen met armatuur (122) en transformatoren (122) en slakkenhuizen (14) en dompelpompen (12) en koolstoffilters (10) en ventilatoren (8) en pH-meters (6) en opticlimate (5) en CO₂ boosters (4) en luchtafzuigers (4) en snelheidsregelaars (2) en een schakelbord, voorhanden heeft gehad, waarvan verdachte wist dat zij bestemd waren tot het plegen van een van de in artikel 11, derde en vijfde lid van de Opiumwet strafbaar gestelde feiten;

2. primair

hij in of omstreeks de periode van 01 januari 2018 tot en met 07 augustus 2018 te [plaats] , opzettelijk een elektriciteitswerk - een zogenoemde elektriciteitsmeter voor de stroomvoorziening in een bedrijfspand aan de [a-straat 1] - heeft beschadigd, terwijl daarvan gemeen gevaar voor goederen te duchten is geweest, immers heeft verdachte in genoemd bedrijfspand de verzegeling van het deksel en het deksel (zelf) van de hoofdaansluitkast van voormelde elektriciteitsmeter verbroken en/of verwijderd en een aansluiting voor (de hoofdbeveiliging van) de elektriciteitsmeter bijgeplaatst en aangesloten.’

Het hof heeft volgens de bewijsvoering vastgesteld dat op 7 augustus 2018 in een bedrijfspand in [plaats] voorwerpen zijn aangetroffen die zijn bestemd voor hennepcultuur, en dat toen is geconstateerd dat het elektriciteitswerk in de hoofdaansluitkast van dat bedrijfspand was

beschadigd. Het hof heeft verder vastgesteld dat de verdachte de huurder en enige gebruiker was van dat bedrijfspand, dat hij eerder een werknemer de opdracht had gegeven het deel van het pand waar later de voorwerpen zijn aangetroffen leeg te ruimen, en dat die werknemer daarna niet meer in de betreffende ruimte is geweest.

Naar aanleiding van het verweer van de verdachte dat hij geen weet had van de ten laste gelegde feiten en dat een deel van het bedrijfspand was onderverhuurd aan een voormalige klant die daar de voorwerpen heeft neergezet die waren bestemd voor de hennepkwekerij, heeft het hof geoordeeld dat niet aannemelijk is geworden dat de verdachte een deel van het bedrijfspand heeft onderverhuurd. Daarbij heeft het hof mede in aanmerking genomen dat de verdachte onvoldoende concrete en identificerende/verifieerbare gegevens heeft verstrekt over de persoon die het betreffende deel van het pand zou hebben ondergehuurd. Dit oordeel en ook het daarop voortbouwende oordeel dat het niet anders kan zijn dan dat de verdachte de zich in het pand bevindende voorwerpen opzettelijk aanwezig had, zijn toereikend gemotiveerd.

Dat geldt ook voor het oordeel van het hof dat de verdachte verantwoordelijk is voor de beschadiging van het elektriciteitswerk door het (doen) manipuleren van dat werk. Van het als pleger beschadigen van een elektriciteitswerk kan ook sprake zijn als de verdachte niet zelf in fysieke zin handelingen heeft verricht die tot beschadiging hebben geleid, maar deze handelingen door een ander heeft laten uitvoeren. Gelet daarop en in aanmerking genomen dat het hof heeft vastgesteld dat de verdachte de huurder en de enige gebruiker was van het bedrijfspand en dus van aanwijzingen van betrokkenheid van een ander of anderen niet is gebleken, heeft het hof niet onbegrijpelijk geoordeeld dat het niet anders kan zijn dan dat de verdachte – als pleger – de elektriciteitsmeter heeft gemanipuleerd door het betreffende elektriciteitswerk te beschadigen.

Voor zover het cassatiemiddel hierover klaagt, faalt het.

De redactie, juli 2025

Instantie: Hoge Raad

Datum uitspraak: 08-07-2025

ECLI: ECLI:NL:HR:2025:1119

Zaaknummer: 23/01011

Rechters: M.J. Borgers, C. Caminada en C.N. Dalebout

Advocaten: J. Kuiper en D.W.E. Sternfeld

Wetsartikelen: 11a Opiumwet, 11 Opiumwet en 359 Sv

RECHTSPRAAK

Hebben de verdachte en zijn mededaders zo nauw en bewust samengewerkt dat sprake is van medeplegen?

Hebben de verdachte en zijn mededaders zo nauw en bewust samengewerkt dat sprake is van medeplegen?

Wenk

Het cassatiemiddel klaagt dat de bewezenverklaring van het medeplegen van voorbereiding van moord niet uit de bewijsvoering kan worden afgeleid.

Voor de kwalificatie medeplegen is vereist dat sprake is van nauwe en bewuste samenwerking. Die kwalificatie is alleen gerechtvaardigd als de bewezen verklaarde – intellectuele en/of materiële – bijdrage van de verdachte aan het delict van voldoende gewicht is. Een en ander brengt mee dat wanneer het ten laste gelegde medeplegen in de kern niet bestaat uit een gezamenlijke uitvoering, maar uit gedragingen die met medeplichtigheid in verband plegen te worden gebracht (zoals het verstrekken van inlichtingen, op de uitkijk staan, helpen bij de vlucht), op de rechter de taak rust om in het geval dat hij toch tot een bewezenverklaring van het medeplegen komt, in de bewijsvoering – dus in de bewijsmiddelen en zo nodig in een afzonderlijke bewijsoverweging – dat medeplegen nauwkeurig te motiveren. Bij de vorming van zijn oordeel dat sprake is van de voor medeplegen vereiste nauwe en bewuste samenwerking, kan de rechter rekening houden met onder meer de intensiteit van de samenwerking, de onderlinge taakverdeling, de rol in de voorbereiding, de uitvoering of de afhandeling van het delict en het belang van de rol van de verdachte, diens aanwezigheid op belangrijke momenten en het zich niet terugtrekken op een daartoe geëigend tijdstip. (Vgl. HR 5 juli 2016, ECLI:NL:HR:2016:1316.)

De vraag of aan de bovenstaande eisen is voldaan, laat zich niet in algemene zin beantwoorden, maar vergt een beoordeling van het concrete geval. De Hoge Raad kan hieromtrent geen algemene regels geven, maar slechts tot op zekere hoogte duidelijkheid verschaffen door het formuleren van aandachtspunten alsook door het beslissen van concrete gevallen, waarbij de toetsing in cassatie overigens sterk wordt gekleurd door de precieze bewijsvoering van de feitenrechter, waaronder begrepen een eventuele op het medeplegen

toegesneden nadere motivering.

Voor een veroordeling voor het – als medepleger – voorhanden hebben van een voorwerp als bedoeld in artikel 46 Sr, moet komen vast te staan dat sprake is geweest van een nauwe en bewuste samenwerking door de verdachte met een of meer anderen die was gericht op het voorhanden hebben van zo'n voorwerp. Vereist is dat de verdachte zich bewust was van de (waarschijnlijke) aanwezigheid van dat voorwerp, zonder dat die bewustheid zich hoeft uit te strekken tot de specifieke eigenschappen en kenmerken van dat voorwerp of tot de exacte locatie daarvan. Daarnaast moet vaststaan dat de verdachte tezamen met de mededader(s) feitelijke macht over het voorwerp heeft kunnen uitoefenen in de zin dat hij daarover kan beschikken. Daarvoor hoeft het voorwerp zich niet noodzakelijkerwijs in de directe nabijheid van de verdachte te bevinden. (Vgl. over het medeplegen van het voorhanden hebben van een wapen of munitie, HR 21 december 2021, ECLI:NL:HR:2021:1938.)

De vaststellingen van het hof houden het volgende in. Op 3 oktober 2015 zijn er voorbereidingshandelingen verricht ter uitvoering van het plan om [slachtoffer] die dag van het leven te beroven. Daartoe waren onder meer een auto en een motor voorhanden. De beoogd schutter, met de bijnaam [naam 9], wachtte [slachtoffer] op toen deze 's avonds in Amsterdam een sporthal bezocht. Met PGP-toestellen werden berichten uitgewisseld tussen verschillende mededaders, onder meer over het signalement van [slachtoffer] en het moment waarop men verwachtte dat [slachtoffer] naar buiten zou komen.

Uit de berichten die op 3 oktober 2015 vanaf 21.18 uur zijn gewisseld, volgt over de gebeurtenissen bij de sporthal dat [naam 9] die avond vanaf een brug de uitgang van de sporthal observeerde, maar hij [slachtoffer] niet zag. Vervolgens vroeg mededader [medeverdachte 3] aan [naam 9] om nog even te wachten en dan weg te gaan. [naam 9] stuurde daarna, om 21.38 uur, een bericht aan de verdachte, waarin hij klaagde over de manier waarop de observatie was verlopen.

Later die avond en de dagen erna zijn nog verschillende keren berichten verzonden over onder meer het verloop van de mislukte observatie. Daarbij stuurde de mededader [medeverdachte 2] 'boze berichten' aan de verdachte over de manier waarop [naam 9] de observatie had uitgevoerd. [medeverdachte 2] schreef daarin onder meer dat [naam 9] op de verkeerde plaats had gestaan omdat je vanaf de brug niemand kan zien 'om te vegen'. Ook vroeg [medeverdachte 2] aan de verdachte of [naam 9] misschien 'bang' was en droeg hij de verdachte op om aan [naam 9] te zeggen: 'als die wil werken werk maar kom niet steeds met shit'. De verdachte gaf vervolgens te kennen dat hij [naam 9] ter verantwoording had geroepen. Op 5 oktober 2015 hebben [naam 9] en [medeverdachte 2] vervolgens contact over een ontmoeting met elkaar, in het bijzijn van de verdachte, kennelijk om te praten over de

mislukte observatie.

Het hof heeft op basis van deze vaststellingen en in reactie op het verweer van de verdediging dat de verdachte alleen berichten heeft doorgestuurd maar ‘geen enkel eigen initiatief’ heeft genomen, overwogen dat de verdachte als tussenpersoon bij de betreffende observatie een coördinerende rol heeft vervuld in het contact met de beoogd schutter ([naam 9]) en geoordeeld dat de verdachte daarmee een substantiële en wezenlijke bijdrage heeft geleverd aan de voorbereiding van de voorgenomen liquidatie van [slachtoffer]. Bij die waardering van de bijdrage van de verdachte heeft het hof kennelijk erop acht geslagen dat [naam 9] direct na de gebeurtenissen bij de sporthal aanleiding zag om aan de verdachte zijn klachten over het verloop daarvan kenbaar te maken, terwijl de verdachte – mede op aangeven van [medeverdachte 2] – [naam 9] daarna aansprak op zijn verrichtingen en er daarnaast aanleiding bestond om mede in aanwezigheid van de verdachte te praten over de observatie. Daaraan doet – anders dan het cassatiemiddel aanvoert – niet af dat het hof zich hierbij baseert op berichten die direct volgend op dan wel enige tijd na de gebeurtenissen bij de sporthal zijn verzonden, nu het hof uit de inhoud van deze berichten een en ander heeft kunnen afleiden over de coördinerende rol van de verdachte al op het moment van en in relatie tot die gebeurtenissen.

In de vaststellingen van het hof ligt verder besloten dat de verdachte zich bewust was van de (waarschijnlijke) aanwezigheid van de in de bewezenverklaring vermelde voorbereidingsmiddelen en dat de verdachte samen met zijn mededaders feitelijke macht hierover heeft kunnen uitoefenen. Op basis van dit een en ander is het oordeel van het hof dat de verdachte en zijn mededaders zo nauw en bewust hebben samengewerkt dat sprake is van het medeplegen van de bewezenverklarde voorbereiding van moord, toereikend gemotiveerd.

Het cassatiemiddel faalt.

De redactie, juli 2025

Instantie: Hoge Raad

Datum uitspraak: 08-07-2025

ECLI: ECLI:NL:HR:2025:1116

Zaaknummer: 23/05123

Rechters: M.J. Borgers, A.L.J. van Strien en M. Kuijer

Advocaten: D.N. de Jonge

Wetsartikelen: 47 Sr, 46 Sr en 289 Sr

RECHTSPRAAK

Leidt levenslang in Nederland, gezien de huidige praktijk, tot schending van artikel 3 EVRM en is gebruik van Ennetcom-data verenigbaar met artikel 8 EVRM en artikel 7, 8 en 52 Handvest?

Leidt levenslang in Nederland, gezien de huidige praktijk, tot schending van artikel 3 EVRM en is gebruik van Ennetcom-data verenigbaar met artikel 8 EVRM en artikel 7, 8 en 52 Handvest?

Wenk

Beoordeling van het vijfde cassatiemiddel

Het cassatiemiddel klaagt over het oordeel van het hof dat de oplegging van de levenslange gevangenisstraf aan de verdachte niet een schending van artikel 3 EVRM oplevert.

De strafrechter heeft op grond van artikel 10 Sr de mogelijkheid – voor zover de wet dat toelaat – aan een verdachte een levenslange gevangenisstraf op te leggen. De oplegging van een levenslange gevangenisstraf is, zoals de Hoge Raad al eerder onder verwijzing naar rechtspraak van het EHRM heeft geoordeeld, op zichzelf niet in strijd met artikel 3 EVRM, ook niet als de opgelegde gevangenisstraf volledig wordt ten uitvoer gelegd (vgl. HR 5 juli 2016, ECLI:NL:HR:2016:1325, r.o. 3.2).

Uit de rechtspraak van het EHRM volgt echter ook dat ‘the imposition of an irreducible life sentence on an adult may raise an issue under Article 3’. Daarbij wijst het EHRM erop dat ‘for a life sentence to remain compatible with Article 3, there must be both a prospect of release and a possibility of review’. Op grond van artikel 3 EVRM moet onder meer een reële mogelijkheid tot herbeoordeling van de levenslange gevangenisstraf bestaan, die in de daarvoor in aanmerking komende gevallen kan leiden tot verkorting van de straf of tot (voorwaardelijke) invrijheidstelling. Volgens de rechtspraak van het EHRM heeft daarbij als uitgangspunt te gelden (i) dat de (eerste) herbeoordeling niet meer dan 25 jaren na oplegging van de levenslange gevangenisstraf plaatsvindt, (ii) dat na die termijn periodiek de

mogelijkheid van herbeoordeling wordt geboden, en (iii) dat de herbeoordeling met voldoende procedurele waarborgen is omgeven. (Vgl. HR 6 november 2020, ECLI:NL:HR:2020:1747, r.o. 3.3.)

Herbeoordeling door de rechter kan een belangrijke waarborg vormen dat de tenuitvoerlegging van de levenslange gevangenisstraf in overeenstemming met artikel 3 EVRM plaatsvindt (HR 5 juli 2016, ECLI:NL:HR:2016:1325, r.o. 3.3). De wetgever heeft vooralsnog niet in zo'n herbeoordelingsprocedure voorzien. Gekozen is voor een stelsel waarin de beslissingen over het aanbieden van re-integratieactiviteiten en gratieverlening worden genomen door de minister (of de staatssecretaris). Daarnaast voorziet het Besluit Adviescollege levenslanggestraften (hierna: Besluit ACL) in een regeling over de advisering en de besluitvorming over het aanbieden van zogeheten re-integratieactiviteiten aan levenslanggestraften, mede met het oog op eventuele gratieverlening.

De Hoge Raad heeft in zijn arrest van 19 december 2017, ECLI:NL:HR:2017:3185 de sinds 2017 bestaande herbeoordelingsprocedure getoetst aan de eisen die, gelet op de rechtspraak van het EHRM, voortvloeien uit artikel 3 EVRM. Kort gezegd houdt dat arrest in dat het Nederlandse recht met die procedure voorziet in een zodanig stelsel van herbeoordeling dat de oplegging van de levenslange gevangenisstraf op zichzelf niet in strijd is met artikel 3 EVRM. Bij dat oordeel heeft de Hoge Raad in het bijzonder betekenis toegekend aan de beoordelingsmogelijkheden van de penitentiaire rechter in de fase van de tenuitvoerlegging – waar het gaat om beslissingen die verband houden met het detentie- en re-integratieplan en de daarin op te nemen activiteiten, alsook beslissingen over het verlenen van re-integratieverlof – en van de burgerlijke rechter in relatie tot beslissingen over gratieverlening.

Verkort van de tenuitvoerlegging van de levenslange gevangenisstraf kan plaatsvinden door het verlenen van gratie. De beoordeling door de burgerlijke rechter van de beslissing over gratieverlening is aan de orde gekomen in het arrest van de Hoge Raad van 6 november 2020, ECLI:NL:HR:2020:1747. Daarin heeft de Hoge Raad onder meer geoordeeld dat, kort gezegd, de – op verzoek of ambtshalve – genomen beslissing om geen gratie te verlenen, door de minister moet worden gemotiveerd. Een deugdelijke motivering van de negatieve beslissing over gratieverlening is in het bijzonder van belang als daarmee wordt afgeweken van het advies van het gerecht dat de straf heeft opgelegd. In dat geval moeten ook de redenen voor het afwijken van dat advies worden opgegeven. De Hoge Raad heeft in dat arrest verder overwogen dat de veroordeelde – zowel in geval van ambtshalve beoordeling als in geval van een afgewezen gratieverzoek – met betrekking tot die beslissing het oordeel kan invoeren van de burgerlijke rechter over de vraag of de redenen die zijn opgegeven voor het niet-verlenen van gratie en (voor zover dat het geval is) voor het afwijken van het advies van het gerecht dat de straf heeft opgelegd, de beslissing kunnen dragen.

Bij de beoordeling over het verlenen van gratie (al dan niet in voorwaardelijke vorm) moeten de in artikel 4 lid 4 Besluit ACL genoemde criteria in aanmerking worden genomen. Daarnaast moet rechtspraak van het EHRM die betrekking heeft op de verenigbaarheid van de (verdere) tenuitvoerlegging van de levenslange gevangenisstraf met artikel 3 EVRM, in acht worden genomen. Daarom komt het bij de toepassing van de maatstaf van artikel 2 aanhef en onder b van de Gratiwet – die inhoudt of met de tenuitvoerlegging van de rechterlijke beslissing of de voortzetting daarvan geen met de strafrechtstoepassing na te streven doel in redelijkheid wordt gediend – aan op de vraag of gelet op het gedrag en de ontwikkeling van de veroordeelde gedurende zijn detentie, en in aanmerking genomen de overige in artikel 4 lid 4 Besluit ACL genoemde criteria, verdere tenuitvoerlegging van de levenslange gevangenisstraf niet langer is gerechtvaardigd. Daarbij is van belang dat die in artikel 4 lid 4 Besluit ACL genoemde criteria – het recidiverisico; de delictsgevaarlijkheid; het gedrag en de ontwikkeling van de levenslanggestrafte gedurende zijn detentie; de impact op de slachtoffers en nabestaanden en in de sleutel daarvan de vergelding – telkens in onderlinge samenhang moeten worden betrokken in de afweging die ten grondslag ligt aan de beslissing over gratieverlening. Ook op dit punt komt een zeer groot gewicht toe aan het advies van het gerecht dat de levenslange gevangenisstraf heeft opgelegd. Deze criteria mogen niet zo strikt worden toegepast dat vrijlating alleen is toegelaten bij een ernstige ziekte of een ander fysiek beletsel dat in de weg staat aan de verdere tenuitvoerlegging van de levenslange gevangenisstraf, dan wel bij het bereiken van een hoge leeftijd (vgl. HR 19 december 2017, ECLI:NL:HR:2017:3185, r.o. 3.3). Bij het nemen van de beslissing over gratieverlening kan in beginsel geen doorslaggevende betekenis worden toegekend aan ‘de impact op de slachtoffers en nabestaanden en in de sleutel daarvan de vergelding’, zoals bedoeld in artikel 4 lid 4 Besluit ACL.

De beoordeling door de burgerlijke rechter richt zich erop of de motivering van de beslissing over de gratieverlening ervan blijkt geeft dat de in artikel 4 lid 4 Besluit ACL genoemde criteria en de eisen die artikel 3 EVRM stelt, in toereikende mate zijn betrokken bij het nemen van de beslissing over gratieverlening. Als de burgerlijke rechter tot het oordeel komt dat de negatieve beslissing over de gratieverlening onrechtmatig is omdat de opgegeven redenen deze beslissing niet kunnen dragen, kan de burgerlijke rechter de Staat veroordelen tot het nemen van een nieuwe beslissing op het gratieverzoek (zie bijvoorbeeld Hof Den Haag 19 januari 2021, ECLI:NL:GHDHA:2021:73). Bij het nemen van die nieuwe beslissing zal acht moeten worden geslagen op de overwegingen die de burgerlijke rechter aan zijn oordeel ten grondslag heeft gelegd. De (motivering van die) nieuwe beslissing kan wederom ter beoordeling aan de burgerlijke rechter worden voorgelegd.

In het arrest van 6 november 2020, ECLI:NL:HR:2020:1747 heeft de Hoge Raad verder

overwogen dat de burgerlijke rechter, op een daartoe strekkende vordering, de verdere tenuitvoerlegging van een levenslange gevangenisstraf kan verbieden als de (periodieke) herbeoordeling van de levenslange gevangenisstraf – ambtshalve of naar aanleiding van daartoe strekkende gratieverzoeken – niet tot de benodigde bekorting of aanpassing van die straf heeft geleid terwijl de (onverkort) verdere tenuitvoerlegging van de straf in strijd met artikel 3 EVRM is.

Aan de hiervoor besproken rechtspraak van de Hoge Raad ligt ten grondslag dat een onderscheid moet worden gemaakt tussen (i) de vraag of – nadat een levenslange gevangenisstraf is opgelegd – de (verdere) tenuitvoerlegging van die straf in het individuele geval in overeenstemming is met de eisen die artikel 3 EVRM stelt, en (ii) de vraag of de oplegging van een levenslange gevangenisstraf verenigbaar is met de eisen die artikel 3 EVRM stelt, gelet op de manier waarop de herbeoordelingsprocedure is ingericht.

Of in het individuele geval sprake is van strijd met artikel 3 EVRM bij de (verdere) tenuitvoerlegging van de levenslange gevangenisstraf, is primair afhankelijk van het verloop van de tenuitvoerlegging van de levenslange gevangenisstraf en, in verband daarmee, de zorgvuldigheid waarmee in het concrete geval beslissingen van de minister en andere betrokkenen tot stand komen. De noodzakelijke rechtsbescherming in het individuele geval wordt hierbij geboden in de procedures bij de penitentiaire rechter en de burgerlijke rechter. In deze procedures kan ook rechtsbescherming worden geboden bij het uitblijven van beslissingen. Zo nodig – dat wil zeggen: als dat nodig is om te voorkomen dat in het individuele geval artikel 3 EVRM zal worden geschonden – kan de burgerlijke rechter komen tot een verbod tot verdere tenuitvoerlegging van een levenslange gevangenisstraf.

Bij de beantwoording van de vraag of, gelet op de eisen die artikel 3 EVRM stelt, de door de wet geboden mogelijkheid om een levenslange gevangenisstraf op te leggen, buiten toepassing zou moeten worden gelaten, is het volgende van belang. Een tot levenslange gevangenisstraf veroordeelde persoon kan op grond van artikel 3 EVRM er niet zonder meer – dat wil zeggen: ongeacht hoe tijdens de tenuitvoerlegging van de straf de in artikel 4 lid 4 Besluit ACL genoemde criteria moeten worden gewaardeerd – aanspraak op maken dat de aan hem opgelegde straf op enig moment daadwerkelijk wordt verkort. Dat in bepaalde gevallen niet tot het verlenen van gratie wordt overgegaan dan wel dat (anderszins) met het doorlopen van de herbeoordelingsprocedure een groot tijdsverloop is gemoeid, betekent op zichzelf niet dat de levenslange gevangenisstraf als zodanig ‘de facto irreducibile’ is. Het komt bij de oplegging van een levenslange gevangenisstraf aan op de vraag of het stelsel als geheel de waarborgen biedt om te kunnen aannemen dat, na die oplegging, de tenuitvoerlegging niet in strijd zal komen met de vereisten die artikel 3 EVRM daaraan stelt. De Hoge Raad heeft deze vraag tot op heden bevestigend beantwoord, mede in het licht van de bestaande mogelijkheden om de

beslissingen die worden genomen over de manier van tenuitvoerlegging en over het al dan niet verlenen van gratie, te onderwerpen aan toetsing door de (penitenciaire dan wel burgerlijke) rechter.

Dat het huidige stelsel van herbeoordeling als geheel voldoende waarborgen biedt dat de tenuitvoerlegging van de levenslange gevangenisstraf in overeenstemming met artikel 3 EVRM plaatsvindt, sluit niet uit dat de rechter op enig moment tot het oordeel kan komen dat de levenslange gevangenisstraf niet langer kan worden opgelegd omdat is gebleken dat een reële mogelijkheid tot herbeoordeling van de levenslange gevangenisstraf, die in de daarvoor in aanmerking komende gevallen kan leiden tot verkorting van de straf of tot (voorwaardelijke) invrijheidstelling, ontbreekt. Dat oordeel zal dan moeten berusten op toereikende feitelijke vaststellingen over de manier waarop de betreffende regeling in de praktijk wordt toegepast, die zijn gebaseerd op wat daarover tijdens het onderzoek op de terechtzitting ter sprake is gekomen, en waaruit volgt dat, ondanks de genoemde waarborgen, de levenslange gevangenisstraf als ‘de facto irreducible’ moet worden aangemerkt. Daarbij zal niet alleen betekenis toekomen aan de omstandigheid of en, zo ja, hoe vaak gratie wordt verleend, maar ook aan eventuele structurele tekortkomingen in de tenuitvoerleggingspraktijk waaruit moet worden afgeleid dat de rechtsgang bij de penitenciaire rechter en de burgerlijke rechter onvoldoende effectief is, of die erop neerkomen dat in onvoldoende mate opvolging wordt gegeven aan die rechterlijke beslissingen. Naarmate meer ervaring wordt opgedaan met herbeoordelingsprocedures, mag worden verwacht dat verbeteringen worden aangebracht in de inrichting van het stelsel (ook waar het gaat om de voorbereiding van die herbeoordeling door middel van re-integratieactiviteiten) en ten aanzien van het bewaken en het bevorderen van een tijdige doorloop van de procedure. Als voor een goed verloop van de beschreven herbeoordelingsprocedure, waarin beslissingen worden genomen door de minister, ook in de toekomst telkens interventies van de penitenciaire en/of de burgerlijke rechter nodig zouden zijn, komt daaraan, naarmate de tijd verstrijkt, een steeds groter gewicht toe bij de beoordeling of sprake is van structurele tekortkomingen in de tenuitvoerleggingspraktijk.

In de conclusie van de advocaat-generaal worden onder 7.14-7.16 tekortkomingen genoemd in de tenuitvoerleggingspraktijk van de levenslange gevangenisstraf. Daarbij wordt verwezen naar een geval waarin de minister in weerwil van de aan hem verstrekte adviezen door onder andere het Adviescollege levenslanggestraften en het gerecht dat de straf had opgelegd, een veroordeelde langdurig niet toeliet tot re-integratieactiviteiten en waarin een beslissing tot gratieverlening het resultaat was van meerdere procedures bij de burgerlijke rechter. Ook wordt genoemd het ontbreken van duidelijke (wettelijke) termijnen in de gratieprocedure, en de beperkte mate waarin – sinds de invoering van het stelsel van herbeoordeling – invulling en toepassing is gegeven aan de bevoegdheid van de ambtshalve gratieverlening. Hoewel

hiermee gezichtspunten zijn benoemd die van belang zijn bij de beoordeling van de vraag of de (verdere) tenuitvoerlegging van de levenslange gevangenisstraf verenigbaar is met artikel 3 EVRM (zie bijvoorbeeld over het belang van duidelijke termijnstelling onder andere EHRM 4 oktober 2016, nr. 37871/14 en 73986/14, par. 49 (*T.P. & A.T./Hongarije*)), blijkt uit de in de conclusie van de advocaat-generaal opgenomen informatie ook dat onder de werking van dat stelsel gratieverlening niet is uitgebleven en dat de rechtspraak van de burgerlijke rechter erin heeft geresulteerd dat de minister meermaals is opgedragen nieuwe beslissingen te nemen met inachtneming van het oordeel van de burgerlijke rechter en de minister hieraan opvolging heeft gegeven en in voorkomende gevallen vervolgens is overgegaan tot gratieverlening. Daarmee bestaat momenteel onvoldoende grond om te oordelen dat onder de werking van het huidige stelsel in alle gevallen of in een veelheid van gevallen de tenuitvoerlegging van een levenslange gevangenisstraf in strijd met de eisen van artikel 3 EVRM zal verlopen.

Het vorenstaande brengt ook met zich dat – nu de huidige herbeoordelingsprocedure op zich al toereikende mogelijkheden biedt om in de zich daarvoor lenende gevallen over te gaan tot verkorting van de levenslange gevangenisstraf – de Hoge Raad geen opvolging geeft aan de aanbeveling in de conclusie van de advocaat-generaal onder 7.19 ‘om de betreffende bewindspersoon in de gelegenheid te stellen binnen een bepaalde termijn te voorzien in een procedure die voldoet aan de minimumvereisten die uit de Straatsburgse jurisprudentie kunnen worden afgeleid’.

Het hof heeft – onder verwijzing naar de genoemde rechtspraak van de Hoge Raad en de mogelijkheid voor levenslanggestraften om de manier waarop de straf daadwerkelijk ten uitvoer wordt gelegd voor te leggen aan de penitentiare en de burgerlijke rechter – geoordeeld dat er ‘geen reden is aan te nemen dat de huidige procedure van tenuitvoerlegging en herbeoordeling van de levenslange gevangenisstraf in strijd is met artikel 3 EVRM’. Dat oordeel getuigt niet van een onjuiste rechtsopvatting en is, ook in het licht van wat namens de verdachte is aangevoerd, niet onbegrijpelijk.

Het cassatiemiddel faalt.

Beoordeling van het zevende middel

Het cassatiemiddel klaagt over de verwerping door het hof van het verweer dat de manier waarop de door Canada overgedragen ‘Ennetcom-data’ door de opsporingsautoriteiten zijn verwerkt niet verenigbaar is met het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer, zoals gewaarborgd in artikel 8 EVRM. Het cassatiemiddel voert daartoe onder meer aan dat de enkele omstandigheid dat toepassing is gegeven aan de door de Canadese rechter gestelde voorwaarden voor het gebruik van de ‘Ennetcom-data’, niet met zich brengt dat dit gebruik in

overeenstemming is met artikel 8 EVRM, terwijl daarnaast wordt gesteld dat het hof de vereisten van noodzakelijkheid en evenredigheid, zoals die voortvloeien uit artikel 7, 8 en 52 van het Handvest, heeft miskend.

De vaststellingen van het hof houden het volgende in. In 2016 is door Nederland ten behoeve van een viertal in Nederland lopende onderzoeken een rechtshulpverzoek aan de Canadese autoriteiten gedaan om de – op servers in Canada door het bedrijf Ennetcom opgeslagen – data (ook wel ‘Ennetcom-data’) veilig te stellen en alle beschikbare gegevens van deze servers over te dragen. Deze servers werden gebruikt ten behoeve van communicatie met door Ennetcom geleverde mobiele telefoons van het merk BlackBerry, ook wel aangeduid als ‘crypto-telefoons’ of ‘PGP-toestellen’ (Pretty Good Privacy). Deze data zijn op bevel van de Canadese rechter ter beschikking gesteld aan de Nederlandse autoriteiten, onder de voorwaarde dat deze data worden gebruikt ten behoeve van de vier hierboven bedoelde in Nederland lopende onderzoeken. Daarnaast mogen deze data, zo volgt uit dat bevel, in andere Nederlandse strafrechtelijke onderzoeken worden gebruikt mits daaraan een machtiging van een Nederlandse rechter voorafgaat.

Op 19 oktober 2017 heeft de politie in één van die vier strafrechtelijke onderzoeken een ‘proces-verbaal restinformatie’ opgemaakt, waaruit bleek dat data waren aangetroffen die mogelijk van belang konden zijn voor een ander reeds lopend strafrechtelijk onderzoek, te weten 11Himalaya, een van de strafrechtelijke onderzoeken naar een liquidatie waarvoor de verdachte is veroordeeld. Naar aanleiding van dit proces-verbaal heeft de rechter-commissaris op vordering van de officier van justitie een machtiging afgegeven om deze restinformatie ter beschikking te stellen aan het onderzoek 11Himalaya. Naar aanleiding van onderzoek aan deze restinformatie heeft de officier van justitie een vordering gericht aan de rechter-commissaris met het oog op onderzoek in de Ennetcom-data wat betreft twee e-mailadressen van gebruikers die (op basis van de verkregen restinformatie) te maken zouden hebben met de hiervoor bedoelde liquidatie. Deze vordering is toegewezen. Daarna heeft de officier van justitie, ook ten aanzien van de overige strafrechtelijke onderzoeken waarop dit cassatieberoep betrekking heeft, vervolgvorderingen ingediend, die nagenoeg volledig door de rechter-commissaris zijn toegewezen.

Het hof heeft geoordeeld dat de inbeslagname en de overdracht van de ‘Ennetcom-data’ weliswaar een inbreuk op de persoonlijke levenssfeer van de gebruikers opleveren, maar dat geen sprake is van een schending van artikel 8 EVRM vanwege het onderzoek aan de betreffende data en het gebruik van een deel van die data voor de strafrechtelijke onderzoeken in deze zaak. Het hof heeft daaraan ten grondslag gelegd dat de overdracht van die data heeft plaatsgevonden overeenkomstig de daarvoor bestaande (wettelijke en verdragsrechtelijke) regeling van de internationale rechtshulp en dat voor het gebruik van de data in die

strafrechtelijke onderzoeken telkens een machtiging door de rechter-commissaris is gegeven. Daarbij heeft het hof in aanmerking genomen dat bij het verlenen van die machtigingen steeds de belangen van derden in de afweging van de rechter-commissaris zijn betrokken, dat in al deze gevallen sprake was van een verdenking van strafbare feiten die een ernstige inbreuk op de rechtsorde opleveren, en dat de machtigingen zijn beperkt tot het verrichten van onderzoek in relatie tot een of meer specifieke e-mailadressen van mogelijke verdachten. Gelet hierop getuigt het hiervoor genoemde oordeel van het hof niet van een onjuiste rechtsopvatting en is het – ook in het licht van wat aan het verweer ten grondslag is gelegd – toereikend gemotiveerd. Het cassatiemiddel faalt in zoverre.

Voor zover het cassatiemiddel een beroep doet op artikel 7, 8 en 52 Handvest, mede onder verwijzing naar de uitspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie (hierna: Hof van Justitie) in de zaak *CG/Bezirkshauptmannschaft Landeck* (hierna: *CG/Landeck*) (HvJ EU 4 oktober 2024, C-548/21, ECLI:EU:C:2024:830), is het volgende van belang.

Het arrest in de zaak *CG/Landeck* heeft, kort gezegd, betrekking op gevallen waarin in het kader van een strafrechtelijk onderzoek toegang wordt verkregen tot de op een mobiele telefoon opgeslagen gegevens, waarbij die toegang ertoe kan leiden dat inzicht wordt verkregen in verkeers- en locatiegegevens, en ook in andersoortige gegevens (zoals foto's, de browsergeschiedenis, de inhoud van via die telefoon uitgewisselde communicatie, en gevoelige gegevens). De toegang tot al die gegevens kan, in het bijzonder als deze gegevens in onderling verband met elkaar worden gebracht, leiden tot zeer nauwkeurige conclusies over het privéleven van de gebruiker. Het Hof van Justitie heeft geoordeeld dat de daaruit voortvloeiende inbreuk op de door artikel 7 en 8 Handvest gewaarborgde grondrechten moet worden aangemerkt als ernstig of bijzonder ernstig. In het licht van het evenredigheidsbeginsel moet de toegang van de bevoegde nationale autoriteiten tot persoonsgegevens daarom afhankelijk worden gesteld van een voorafgaande toetsing door een rechter of een onafhankelijk bestuursorgaan als die toegang het risico van een ernstige of zelfs zeer ernstige inmenging in de grondrechten van de gebruiker met zich brengt.

Zoals de Hoge Raad recent heeft geoordeeld, brengt de uitspraak van het Hof van Justitie in de zaak *CG/Landeck* met zich dat bij elke vorm van onderzoek aan een elektronische gegevensdrager of een geautomatiseerd werk die een meer dan beperkte inbreuk op de persoonlijke levenssfeer meebrengt, een voorafgaande betrokkenheid van de rechter-commissaris is vereist. Daarbij is onder meer van belang dat als de officier van justitie een machtiging van de rechter-commissaris vordert, in deze vordering voldoende concreet wordt omschreven welk onderzoek aan de elektronische gegevensdrager of het geautomatiseerde werk zal worden verricht en hoe dit onderzoek zal worden uitgevoerd, en dat bij het verlenen van een machtiging voor het gevorderde onderzoek de rechter-commissaris zo nodig nadere

eisen kan stellen aan het te verrichten onderzoek. (Vgl. HR 18 maart 2025, ECLI:NL:HR:2025:409, r.o. 5.2.4-5.2.8.) Er is geen grond om, waar het – zoals in deze zaak – gaat om een in het kader van rechtshulp overgedragen grote hoeveelheid gegevens die op servers waren opgeslagen en die verband houden met communicatie met mobiele telefoons, andersoortige eisen te stellen aan het strafvorderlijk onderzoek aan dergelijke gegevens dan in dat arrest van de Hoge Raad zijn verwoord.

Ook voor zover het cassatiemiddel stoelt op artikel 7, 8 en 52 Handvest, is het tevergeefs voorgesteld. Nog daargelaten dat in het verweer dat bij het hof is gevoerd geen beroep is gedaan op deze bepalingen en het hof daarom in zijn motivering van zijn beslissing niet kenbaar aandacht hoefde te besteden aan deze kwestie, ligt in de vaststellingen van het hof besloten dat in deze zaak bij het verrichten van onderzoek aan de ‘Ennetcom-data’ aan de genoemde eisen is voldaan.

Van het stellen van prejudiciële vragen aan het Hof van Justitie kan worden afgezien, omdat de in de cassatieschriftuur genoemde vragen niet relevant zijn voor de uitkomst van het geschil dan wel kunnen worden beantwoord aan de hand van de rechtspraak van het Hof van Justitie of redelijkerwijs geen twijfel kan bestaan over de wijze waarop deze vragen over de betrokken Unierechtelijke rechtsregel moeten worden opgelost.

De redactie, juli 2025

Instantie: Hoge Raad

Datum uitspraak: 08-07-2025

ECLI: ECLI:NL:HR:2025:1114

Zaaknummer: 24/00081

Rechters: M.J. Borgers, A.L.J. van Strien, M. Kuijer, T. Kooijmans en T.B. Trotman

Advocaten: R.B.M. Poppelaars en J.J.J. van Rijsbergen

Wetsartikelen: 3 EVRM en 8 EVRM

RECHTSPRAAK

De Mallorcazaak.

De Mallorcazaak.

Wenk

Beoordeling van het eerste cassatiemiddel

Het cassatiemiddel klaagt over het oordeel van het hof dat de verdachte op grond van artikel 6:166 lid 1 in samenhang met artikel 6:162 BW aansprakelijk is voor de schade die verband houdt met het aan [slachtoffer 1] toegebrachte letsel.

Artikel 6:166 lid 1 BW bepaalt dat, als één van tot een groep behorende personen onrechtmatig schade toebrengt en de kans op het aldus toebrengen van schade deze personen had behoren te weerhouden van hun gedragingen in groepsverband, zij hoofdelijk aansprakelijk zijn als deze gedragingen hun kunnen worden toegerekend.

De hoofdelijke aansprakelijkheid van de tot een groep behorende personen die deze bepaling in het leven roept, leidt ertoe dat de benadeelde die ten gevolge van een gedraging in groepsverband schade heeft geleden ter verkrijging van volledige vergoeding daarvan ermee kan volstaan één van de tot de betreffende groep behorende personen aan te spreken.

Blijkens de wetsgeschiedenis voorziet de regeling van artikel 6:166 BW in een individuele aansprakelijkheid van tot een groep behorende personen (deelnemers) voor onrechtmatig vanuit de groep toegebrachte schade. De mate van betrokkenheid van de afzonderlijke deelnemers bij het onrechtmatig handelen is niet van belang. Deze individuele aansprakelijkheid vindt haar rechtvaardiging in eenieders bijdrage aan het in het leven roepen van de kans dat zodanige schade zou ontstaan. Zij vindt haar begrenzing in de eis dat de kans op het aldus toebrengen van schade hen had behoren te weerhouden van hun gedragingen in groepsverband. (Vgl. HR 2 oktober 2015, ECLI:NL:HR:2015:2914.)

Uit de overwegingen blijkt dat het hof onder meer heeft vastgesteld dat tijdens de vechtpartij bij de [A] een of meer (onbekend gebleven) leden van de groep waarvan ook de verdachte deel uitmaakte, aan [slachtoffer 1] het ernstige letsel waarop de dood volgde hebben toegebracht.

Uit de vaststellingen van het hof blijkt ook dat de verdachte al eerder die avond betrokken was bij vechtpartijen tussen leden van de groep waarvan hij deel uitmaakte en anderen. Het hof heeft verder vastgesteld dat de leden van de groep waarvan de verdachte deel uitmaakte bij de [A] ernstig geweld hebben gebruikt tegen de groep personen waarvan [slachtoffer 1] deel uitmaakte, en dat de verdachte zelf daarbij ook verschillende vormen van geweld tegen die personen heeft gebruikt, in welk verband het hof heeft overwogen dat uit beelden ‘de enorme agressiviteit en felheid blijkt waarmee verdachte zich in de verschillende gevechten heeft gemengd’.

In zijn arrest ligt als oordeel van het hof besloten dat de kans op het – door het ernstige geweld van de leden van de groep waarvan de verdachte deel uitmaakte – toebrengen van het ernstige letsel aan [slachtoffer 1], alle aan de vechtpartij deelnemende groepsleden, dus ook de verdachte, had moeten weerhouden van hun eigen gedragingen in groepsverband, die bestonden uit hun eigen deelname aan het plegen van ernstig geweld tegen de leden van de groep waarvan [slachtoffer 1] deel uitmaakte. Dat oordeel geeft niet blijk van een onjuiste rechtsopvatting en is, in het licht van de hiervoor weergegeven vaststellingen van het hof, niet onbegrijpelijk. Voor zover het cassatiemiddel ervan uitgaat dat voor groepsaansprakelijkheid als bedoeld in artikel 6:166 lid 1 BW is vereist dat de verdachte de gelegenheid had maar niet heeft benut, de andere leden te ‘weerhouden’ van hun bijdrage aan het geweld, berust het op een onjuiste rechtsopvatting. In het verlengde daarvan leidt ook het standpunt van de verdachte dat hij het geweld dat tegen [slachtoffer 1] is uitgeoefend niet heeft waargenomen, niet tot een ander oordeel.

Voor zover het cassatiemiddel hierover klaagt, faalt het.

Beoordeling van het tweede cassatiemiddel

Het cassatiemiddel klaagt over het oordeel van het hof dat het slachtoffer [slachtoffer 1] immateriële schade heeft geleden en dat die schade – door vererving – in aanmerking komt voor vergoeding aan de nabestaanden, zijnde de benadeelde partijen [benadeelde 1] en [benadeelde 2], de ouders van [slachtoffer 1].

Het bepaalde in artikel 6:95 lid 2 BW was vóór 1 januari 2019 in enigszins andere vorm opgenomen in een tweede lid van artikel 6:106 BW. De wetsgeschiedenis van artikel 6:106 BW houdt over die bepaling onder meer in:

‘De vraag rijst of het bijzondere doel waarmee de vergoeding wordt toegekend, niet medebrengt dat voor de aanspraak op de vergoeding andere regels moeten gelden dan voor gewone geldvorderingen. Het ontwerp beantwoordt deze vraag bevestigend. Er is geen reden waarom uit het door het slachtoffer ondergane leed nog kapitaal geslagen kan worden als de

vergoeding niet meer kan dienen om zijn leed te verzachten of hem genoegdoening te verschaffen. De aanspraak moet daarom niet overgaan op de erfgenamen van het slachtoffer. Voorts brengt het persoonlijk karakter van de aanspraak mee, dat zij niet in de huwelijksgemeenschap moet vallen en niet overdraagbaar en niet voor beslag vatbaar moet zijn. Daarom bepaalt het ontwerp, dat de aanspraak niet vatbaar is voor overgang en beslag. Is de aanspraak echter bij overeenkomst vastgelegd of heeft de benadeelde terzake een vordering ingesteld, dan behoren deze beperkingen te vervallen.

(...)

Vooropgesteld moet worden dat de ratio van de vergoeding van ideële schade – een genoegdoening in de relatie tussen aansprakelijke en benadeelde – meebrengt, dat in beginsel slechts de benadeelde de desbetreffende vordering moet kunnen instellen. In zoverre heeft deze vordering een „hoogst persoonlijk” karakter. Dat neemt uiteraard niet weg dat, wanneer de genoegdoening eenmaal door betaling van een zeker bedrag is voltrokken, dit bedrag zonder meer in het vermogen van de benadeelde valt, zodat het vatbaar is voor beslag en vererving en daarover vrijelijk beschikt kan worden. Dit is trouwens ook reeds het geval met de vordering wanneer zij eenmaal is aanhangig gemaakt of bij overeenkomst vastgelegd. Aan het voormelde uitgangspunt doet dit een en ander echter niet af.

(...)

Tenslotte wordt nog vanuit de commissie de vraag gesteld of het in de memorie van antwoord gememoreerde hoogstpersoonlijk karakter van het recht op vergoeding van immateriële schade zich wel verdraagt met de regeling van lid 2 over de overgang van dat recht.

De regeringscommissaris antwoordt dat het recht niet hoogstpersoonlijk is in de zin dat het in het geheel niet voor overgang vatbaar zou zijn, doch wel in die zin dat de gelaedeerde zelf moet laten blijken of hij genoegdoening voor zijn onstoffelijke schade wenst te vorderen. Is dit het geval, dan bestaat er in beginsel geen bezwaar tegen te erkennen dat het recht voor overgang vatbaar is. Lid 2 hanteert in dit verband als criterium dat het recht bij overeenkomst is vastgelegd of ter zake een vordering in rechte is ingesteld. Men kan zich afvragen of dit niet iets te strikt is in gevallen dat de gelaedeerde bij voorbeeld na een ongeval met de wederpartij c.q. diens verzekeraar in onderhandeling is getreden over de immateriële schadevergoeding doch overlijdt voordat overeenstemming is bereikt. De regeringscommissaris deelt mee dat wordt overwogen om lid 2 alsnog te verruimen, doch alleen voor gevallen van opvolging onder algemene titel; voor overdracht en beslag dient zijns inziens op de in de memorie van antwoord aangevoerde gronden het strikte stelsel van lid 2 behouden te blijven.

(...)

Het tweede lid past bij de gedachte van „genoegdoening”. Het is aan de getroffene om te beslissen of hij deze op haar plaats acht.’

(Parlementaire Geschiedenis Boek 6, p. 378, 381, 383 en 389.)

In de parlementaire geschiedenis van het (uiteindelijk verworpen) eerste wetsvoorstel tot invoering van een recht op vergoeding van affectieschade kwam opnieuw de vraag aan de orde of de beperkingen voor overgang van het recht op smartengeld wel gerechtvaardigd waren. De nota naar aanleiding van het verslag houdt onder meer in:

‘De leden van de VVD-fractie hebben nog enkele vragen over de vermogensrechtelijke consequenties van het wetsvoorstel. (...) Voorts vragen de leden van de fracties van D66, SP en SGP in te gaan op het artikel van S.D. Lindenbergh in het Tijdschrift voor Vergoeding Personenschade (2003, nr. 1), over de vermogensrechtelijke consequenties van het recht op smartengeld. In het bijzonder vragen deze leden in te gaan op de conclusie van Lindenbergh dat artikel 6:106 lid 2 BW maar beter kan worden geschrapt.

Bij de totstandkoming van artikel 6:106 BW is de vraag gerezen of het bijzondere doel waarmee een vergoeding wordt toegekend voor nadeel dat niet in vermogensschade bestaat, medebrengt dat voor de aanspraak op deze vergoeding andere regels moeten gelden dan voor gewone geldvorderingen. Deze vraag is indertijd bevestigend beantwoord. Men zie Parl. Gesch. Boek 6, pp. 378-383. Het huidige lid 2 van artikel 106 is daar de resultante van en bepaalt dat het recht op vergoeding van immateriële schade niet vatbaar is voor overgang en beslag, tenzij het bij overeenkomst is vastgelegd of ter zake een vordering in rechte is ingesteld. Voor een overgang onder algemene titel is vereist dat de gerechtigde aan de wederpartij heeft medegedeeld op de vergoeding aanspraak te maken. Deze bepaling beoogt recht te doen aan het hoogstpersoonlijk karakter van het recht op smartengeld. Dit hoogstpersoonlijk karakter hangt samen met de aard van de schade. Anders dan bij vermogensschade komt het recht op schadevergoeding niet in de plaats van een vermogensbestanddeel dat in waarde verminderd is, maar betreft het doorgaans een vergoeding voor smart, pijn etcetera. Deze vergoeding beoogt de benadeelde voor dit hem overkomen onheil genoegdoening te verschaffen in zijn relatie tot de laedens. Dit brengt in de eerste plaats mee dat de benadeelde ook zelf dient te kunnen beslissen of hij al dan niet aanspraak wil maken op smartengeld. Bij het recht op vergoeding van affectieschade is dit niet anders, nu goed denkbaar is dat sommige verwanten er moeite mee hebben om financieel profijt te trekken uit het overlijden of de ernstige verwonding van een naaste. Het bijzondere karakter van het recht op smartengeld brengt verder mee dat het smartengeld ook daadwerkelijk aan de benadeelde ten goede moet komen, mede omdat hem alleen dan genoegdoening in zijn relatie tot de laedens wordt verschaft.

(...)

Gehandhaafd is (...) de beperking voor een overgang onder algemene titel, namelijk het vereiste dat de benadeelde aan de wederpartij heeft medegedeeld op de vergoeding aanspraak te maken. Goed beschouwd verzet het hoogstpersoonlijk karakter van het recht op smartengeld zich tegen de vererving daarvan, omdat het smartengeld niet meer kan dienen om het leed van de benadeelde te verzachten. Dit zou evenwel meebrengen dat het niet voldoen daarvan een voordeel oplevert voor de laedens, hetgeen een onwenselijke stimulans zou zijn voor een trage schadeafwikkeling. De huidige regeling voorkomt dit, en is wel in overeenstemming met het andere element van het hoogstpersoonlijke karakter van het recht op smartengeld, namelijk dat de benadeelde zelf dient te beslissen of hij daar al dan niet aanspraak op wil maken. In het hierboven genoemde artikel van Lindenbergh wordt bepleit ook deze beperking te laten vervallen, zodat het recht op smartengeld onbeperkt vatbaar is voor een overgang onder algemene titel. Daartegen bestaat in de eerste plaats het bezwaar dat nabestaanden smartengeld kunnen vorderen in het geval een benadeelde zelf heeft gemeend daarop geen aanspraak te willen maken. Zo is bijvoorbeeld goed denkbaar dat sommige verwanten er moeite mee hebben om financieel profijt te trekken uit het overlijden of de ernstige verwonding van een naaste. Bedacht zij voorts dat een onbeperkte overgang onder algemene titel in de praktijk vooral gevolgen zal hebben in situaties waarin een benadeelde kort na zijn verwonding overlijdt; erfgenamen kunnen ook dan aanspraak maken op het smartengeld dat de benadeelde anders zou toekomen. Het onderhavige wetsvoorstel kent evenwel aan nabestaanden een eigen recht op smartengeld toe. Voorkomen moet worden dat nabestaanden door deze feitelijke gang van zaken tweemaal smartengeld kunnen vorderen, en aldus meer smartengeld kunnen vorderen dan nabestaanden van wie een verwant onmiddellijk overlijdt.'

(*Kamerstukken II 2003/04, 28781, nr. 6, p. 16-18.*)

Bij de parlementaire geschiedenis van het (gedeeltelijk op het hiervoor genoemde wetsvoorstel voortbouwende) wetsvoorstel tot invoering van een recht op vergoeding van affectieschade – dat heeft geleid tot de regeling die is opgenomen in de leden 3 tot en met 6 van artikel 6:108 BW, waarbij de inhoud van artikel 6:106 lid 2 BW in aangepaste vorm is opgenomen in artikel 6:95 lid 2 BW – zijn de beperkingen die gelden voor overgang van het recht op smartengeld opnieuw onder ogen gezien. Deze wetsgeschiedenis houdt onder meer in:

- de memorie van toelichting:

'Bij de totstandkoming van artikel 6:106 BW is de vraag gerezen of het bijzondere doel

waarmee een vergoeding wordt toegekend voor nadeel dat niet in vermogensschade bestaat, meebrengt dat voor de aanspraak op deze vergoeding andere regels moeten gelden dan voor andere geldvorderingen. Deze vraag is indertijd bevestigend beantwoord (zie Parl. Gesch. Boek 6, pp. 378-383). Het huidige tweede lid van artikel 106, dat in dit voorstel in aangepaste vorm wordt verplaatst naar artikel 6:95 BW, is daar de resultante van. Het bepaalt dat het recht op vergoeding van immateriële schade niet vatbaar is voor overgang en beslag, tenzij het bij overeenkomst is vastgelegd of ter zake een vordering in rechte is ingesteld. Voor een overgang onder algemene titel is vereist dat de gerechtigde aan de wederpartij heeft medegedeeld op de vergoeding aanspraak te maken.

Deze bepaling beoogt recht te doen aan het hoogstpersoonlijk karakter van het recht op smartengeld. Dit karakter hangt samen met de aard van de schade. Het gaat bij smartengeld niet om het vergoeden van schade die een persoon in zijn vermogen lijdt, maar het beoogt een financiële tegemoetkoming te bieden voor pijn, verdriet en gederfde levensvreugde. Het bijzondere karakter van het recht op smartengeld brengt mee dat het smartengeld ook zoveel mogelijk aan de benadeelde ten goede moet komen; alleen dan wordt hem genoegdoening in zijn relatie tot de aansprakelijke persoon verschaft. Een benadeelde moet ook zelf kunnen beslissen of hij al dan niet aanspraak wil maken op smartengeld. Bij het recht op vergoeding van affectieschade is dit niet anders, nu goed denkbaar is dat sommige verwanten er moeite mee hebben om een financiële vergoeding te ontvangen ten gevolge van het overlijden of de ernstige verwonding van een naaste. Deze twee uitgangspunten (bestemming en keuzevrijheid) verklaren ook waarom alleen voor de aanspraak op vergoeding van smartengeld beperkingen gelden. Indien het smartengeld eenmaal is voldaan is de uitkering, als in beginsel ieder vermogensbestanddeel, vatbaar voor overgang en beslag.

(...)

Het wetsvoorstel wijzigt niet de voorwaarde die wordt gesteld aan de overgang van het recht op smartengeld onder algemene titel. Voor overgang onder algemene titel is vereist dat de benadeelde aan de wederpartij heeft meegedeeld aanspraak te maken op de vergoeding. Gelet op het persoonlijke karakter van smartengeld, is het aangewezen dat de benadeelde zelf beslist of hij hierop aanspraak wenst te maken en dat deze keuze niet zonder meer aan zijn nabestaanden toekomt. Dit laat vanzelfsprekend onverlet dat het onderhavige wetsvoorstel aan deze nabestaanden een eigen recht op affectieschade toekent.'

(*Kamerstukken II 2014/15, 34257, nr. 3, p. 9-11.*)

- het nader rapport:

'Het schrappen van het mededelingsvereiste betekent dat de erfgenamen van een benadeelde

aanspraak kunnen maken op het smartengeld van de benadeelde, ook als de benadeelde dat zelf niet heeft gedaan, noch wenste te doen. Dit verhoudt zich moeizaam met het persoonlijke karakter van het recht op smartengeld. Het smartengeld dient ertoe het leed van de benadeelde te verzachten, zij het op onvolmaakte wijze, en zijn geschokte rechtsgevoel te bevredigen, niet dat van zijn nabestaanden. Gelet op het persoonlijke karakter van smartengeld, is het aangewezen dat de benadeelde zelf beslist of hij hierop aanspraak wenst te maken. Beslist een erfgenaam hierover, dan schiet het middel het doel mogelijk voorbij.'

(Kamerstukken II 2014/15, 34257, nr. 4, p. 4.)

Het oordeel van de Hoge Raad

Uit de overwegingen van het hof blijkt dat het heeft vastgesteld dat [slachtoffer 1] door de bewezen verklaarde openlijke geweldpleging 'meteen' buiten bewustzijn is geraakt, op de grond is blijven liggen en ook daarna 'niet meer bij bewustzijn is geweest'. Nadat hij vijf dagen in comateuze toestand in het ziekenhuis had gelegen, is hij aan de gevolgen van het geweld overleden.

Het cassatiemiddel stelt in de eerste plaats de vraag aan de orde of in een geval als dit – welk geval zich specifiek hierdoor kenmerkt dat een slachtoffer door een (gewelds)delict direct het bewustzijn heeft verloren en vervolgens is overleden, zonder nog op enig moment bij bewustzijn te zijn geweest – het slachtoffer immateriële schade heeft geleden die voor vergoeding in aanmerking komt.

In de tweede plaats stelt het de vraag aan de orde of, als de eerste vraag bevestigend wordt beantwoord, deze vordering door vererving toekomt aan de nabestaanden van het slachtoffer, hoewel de in artikel 6:95 lid 2 BW bedoelde mededeling niet heeft plaatsgevonden.

De eerste vraag moet ontkennend worden beantwoord. Uit de weergegeven wetsgeschiedenis blijkt dat het recht op vergoeding van immateriële schade een hoogstpersoonlijk recht is in die zin dat de benadeelde zelf beslist of hij hierop aanspraak wenst te maken en daarom zelf moet laten blijken dat hij genoegdoening voor ander nadeel dan vermogensschade wenst, en dat er geen reden is waarom het door het slachtoffer ondergane leed nog tot een vergoedingsplicht leidt 'als de vergoeding niet meer kan dienen om zijn leed te verzachten of hem genoegdoening te verschaffen'. Volgens de wetgever brengt het 'bijzondere karakter' van het recht op immateriële schadevergoeding mee dat deze vergoeding ook 'daadwerkelijk aan de benadeelde ten goede moet komen, mede omdat hem alleen dan genoegdoening in zijn relatie tot de laedens wordt verschaft'. Uit de wetsgeschiedenis blijkt verder dat de regel dat het recht op smartengeld wel onder algemene titel kan overgaan (vererven) als de benadeelde heeft medegedeeld op de vergoeding aanspraak te maken, niet afdoet aan het hoogstpersoonlijk

karakter van die aanspraak, nu die regel slechts beoogt te voorkomen dat een onwenselijke stimulans ontstaat voor een trage schadeafwikkeling.

Voor de toepassing van artikel 6:106 BW moet het er in het hierboven omschreven geval voor worden gehouden dat het slachtoffer – door het directe en blijvende verlies van zijn bewustzijn – zich niet bewust kon zijn van zijn toestand na de geweldsuitoefening. Daardoor zal het slachtoffer ook geen kennis hebben kunnen krijgen van het hem toegebrachte leed waarvoor de toekenning van immateriële schadevergoeding een ‘hoogstpersoonlijke’ vorm van compensatie beoogt te verschaffen. Dat brengt in het licht van wat hiervoor over het bijzondere karakter van de aanspraak op immateriële schadevergoeding is overwogen, mee dat niet kan worden gezegd dat het slachtoffer in een geval als dit immateriële schade heeft geleden die voor vergoeding in aanmerking kan komen. In de kern komt het wettelijk stelsel erop neer dat het aan een slachtoffer toegebrachte leed dat niet kenbaar door hem persoonlijk kon worden ervaren, zich niet leent voor een – ook niet door het slachtoffer persoonlijk te ervaren – compensatie in de vorm van toekenning van een geldbedrag.

Uit het voorgaande volgt dat het andersluidende oordeel van het hof onjuist is. De vraag naar de betekenis van de in artikel 6:95 lid 2 BW bedoelde mededeling en de mogelijke rol van de redelijkheid en billijkheid als bedoeld in artikel 6:2 lid 2 BW in de gevallen waarin deze mededeling ontbreekt, is daarom niet aan de orde in een geval als dit.

Het cassatiemiddel is dus terecht voorgesteld. Gelet op het voorgaande komt de gevorderde immateriële schadevergoeding in een geval als dit niet voor toewijzing in aanmerking. De Hoge Raad zal daarom de zaak in zoverre zelf afdoen en de vordering van de nabestaanden van [slachtoffer 1] afwijzen. Dat brengt mee dat in zoverre ook de oplegging van de in artikel 36f lid 1 Sr voorziene maatregel niet in stand kan blijven (vgl. HR 18 juni 2019, ECLI:NL:HR:2019:901).

Opmerking verdient nog het volgende. Niet is uitgesloten dat in het belang van een slachtoffer dat in coma verkeert kosten worden gemaakt om zijn toestand te verbeteren of te verlichten. De vergoeding van dergelijke kosten wordt niet beoordeeld aan de hand van de maatstaven voor de toewijzing van immateriële schadevergoeding, maar aan de hand van die voor de toewijzing van materiële schadevergoeding.

Daarnaast verdient opmerking dat met de – in deze zaak ook toegekende – aanspraak op affectieschade is beoogd de naasten van een slachtoffer een vorm van compensatie te bieden voor het leed dat die naasten hebben ervaren.

Beoordeling van het derde cassatiemiddel

Het cassatiemiddel klaagt onder meer over de toewijzing van de door de [benadeelde 3] gevorderde materiële schadevergoeding wegens gederfd levensonderhoud en de in verband daarmee opgelegde schadevergoedingsmaatregel.

In zijn arrest van 23 april 2024, ECLI:NL:HR:2024:644 heeft de Hoge Raad over de toewijzing van materiële schadevergoeding wegens gederfd levensonderhoud overwogen:

‘3.3.2 Dat in het strafproces enkele processuele waarborgen van de gewone civielrechtelijke procedure ontbreken, brengt mee dat de strafrechter zich ervan moet vergewissen dat beide partijen in voldoende mate in de gelegenheid zijn geweest hun stellingen en onderbouwingen met betrekking tot de toewijsbaarheid van de vordering van de benadeelde partij genoegzaam naar voren te brengen. Gelet op de eigen verantwoordelijkheid van de partijen voor het naar voren brengen en onderbouwen van hun stellingen, vergt deze verplichting doorgaans geen zelfstandige aandacht (in de motivering) van de strafrechter, maar dat kan onder omstandigheden anders zijn, bijvoorbeeld als het gaat om een substantiële vordering van complexe aard waarvan de omvang zich niet eenvoudig laat vaststellen.

3.3.3 Waar het gaat om een vordering van een nabestaande tot vergoeding van gederfd levensonderhoud als bedoeld in artikel 6:108 lid 1 van het Burgerlijk Wetboek geldt dat de hoogte daarvan zal moeten worden begroot aan de hand van een aantal onzekere factoren, waaronder de verwachtingen omtrent de inkomsten die het slachtoffer en de nabestaande(n) in de toekomst zouden hebben genoten als het strafbare feit niet had plaatsgevonden en de verwachtingen omtrent de toekomstige inkomsten van de nabestaande in de door dit feit veroorzaakte situatie. Deze verwachtingen zijn doorgaans in hoge mate afhankelijk van inkomensgegevens en andere informatie, waaronder op dat moment bestaande vooruitzichten, betreffende het slachtoffer en de nabestaande in de periode voorafgaand aan het strafbare feit. Dit brengt mee dat de beantwoording van de vraag of en tot welk bedrag de benadeelde partij schade heeft geleden door gederfd levensonderhoud, in hoge mate afhankelijk is van een veelheid van – deels onzekere – feiten en omstandigheden waarvan het stellen en onderbouwen op de weg ligt van de benadeelde partij. Omdat het hierbij gaat om informatie die zich doorgaans geheel in het domein van de benadeelde partij bevindt, kan het voor de verdediging moeilijk zijn haar betwisting van deze feiten en omstandigheden en de bij de selectie daarvan gemaakte keuzes, te voorzien van een nadere inhoudelijke onderbouwing.

Verder geldt ook in zaken over een vordering tot vergoeding van schade door gederfd levensonderhoud dat de (...) beperkingen van het strafproces doorgaans meebrengen dat de strafrechter – op het moment dat het onderzoek op de terechtzitting naar het tenlastegelegde strafbare feit is afgerond – geen ruimte ziet om zijn einduitspraak op te schorten, bijvoorbeeld om partijen in de gelegenheid te stellen hun stellingen over de toewijsbaarheid van de

vordering van de benadeelde partij nader te onderbouwen of daarover nader onderzoek door een onpartijdige deskundige te laten plaatsvinden, zonder daarmee het strafproces onevenredig te belasten.

Ten slotte is in dit verband van belang dat de benadeelde partij zich bij het geldend maken van haar vordering tot vergoeding van gederfd levensonderhoud kan voorzien van (gefinancierde) rechtsbijstand die (mede) gespecialiseerd is in de begroting en behandeling van die aanspraak. Deze gespecialiseerde bijstand en een gelijkwaardige mogelijkheid tot financiering daarvan ontbreekt in veel gevallen aan de zijde van de verdediging.

3.3.4 Tegen deze achtergrond vraagt de onder 3.3.2 genoemde verplichting van de strafrechter aandacht waar het gaat om schadevergoedingsvorderingen van nabestaanden voor gederfd levensonderhoud, mede omdat het in die gevallen kan gaan om zeer hoge vorderingen waarvan de toewijzing en de oplegging van de schadevergoedingsmaatregel ingrijpende consequenties voor de verdachte kunnen hebben. In die gevallen mag van de strafrechter worden verwacht dat hij er blijk van geeft, rekening houdend met de onder 3.3.3 genoemde bijzonderheden van het partijdebat over zo'n vordering, te hebben beoordeeld of beide partijen in voldoende mate in de gelegenheid zijn geweest hun stellingen en onderbouwingen met betrekking tot de (betwisting van de) toewijsbaarheid van die vordering genoegzaam naar voren te brengen, en, als dit aan de zijde van de verdachte niet zo is, of het eigen onderzoek van de rechter naar de toewijsbaarheid van de vordering daarvoor voldoende compensatie biedt.'

Uit zijn hierboven weergegeven overwegingen blijkt niet dat het hof, rekening houdend met de bijzonderheden van het partijdebat over een vordering die strekt tot vergoeding van gederfd levensonderhoud, heeft beoordeeld of de verdediging in voldoende mate in de gelegenheid is geweest haar stellingen en onderbouwingen met betrekking tot de (betwisting van de) toewijsbaarheid van die vordering genoegzaam naar voren te brengen, en of zich omstandigheden voordeden die meebrachten dat het hof, door eigen onderzoek te doen, compensatie moest bieden voor eventuele tekortkomingen daarin. Zijn oordeel 'dat de verdediging enkele kanttekeningen en bedenkingen heeft opgeworpen' maar dat dit 'op zichzelf genomen niet maakt dat daarom de vordering te ingewikkeld is' en dat een ander oordeel 'het te makkelijk zou maken om op niet-ontvankelijkheid aan te sturen', volstaat daartoe niet. Tegen die achtergrond is het oordeel van het hof dat de argumenten die de verdediging tegen de schadebegroting heeft ingebracht 'niet dermate zwaarwegend zijn dat het hof tot een andersluidend oordeel zou moeten komen' en dat het gevorderde bedrag van € 198.057 dus volledig voor toewijzing in aanmerking komt, niet toereikend gemotiveerd.

De klacht is gegrond. Dat brengt mee dat in zoverre ook de oplegging van de in artikel 36f lid 1

Sr voorziene maatregel niet in stand kan blijven (vgl. HR 18 juni 2019, ECLI:NL:HR:2019:901).

Omdat de klacht gegrond is, is bespreking van het restant van het cassatiemiddel niet nodig.

De redactie, juli 2025

Instantie: Hoge Raad

Datum uitspraak: 08-07-2025

ECLI: ECLI:NL:HR:2025:1055

Zaaknummer: 24/01181

Rechters: V. van den Brink, C.E. du Perron, T. Kooijmans, G.C. Makkink en C.N. Dalebout

Advocaten: P. van Dongen en E.W. Bosch

Wetsartikelen: 6:162 BW, 6:166 BW, 6:95 BW, 6:106 BW en 6:108 BW

RECHTSPRAAK

Is gebruik van verklaring overleden getuige A toelaatbaar zonder dat verdediging ondervragingsrecht had en kon brochure ‘Timing is money’ als bewijsbestemd geschrift gelden?

Is gebruik van verklaring overleden getuige A toelaatbaar zonder dat verdediging ondervragingsrecht had en kon brochure ‘Timing is money’ als bewijsbestemd geschrift gelden?

Wenk

Beoordeling van het eerste cassatiemiddel

Het cassatiemiddel klaagt ten aanzien van het onder 1 bewezen verklaarde feit dat het hof in strijd met artikel 6 EVRM de verklaring van [benadeelde 3] voor het bewijs heeft gebruikt, terwijl de verdediging ten aanzien van die – inmiddels overleden – getuige niet het ondervragingsrecht heeft kunnen uitoefenen.

In gevallen waarin de rechter voor het bewijs gebruik wil maken van een door een getuige afgelegde verklaring, terwijl de verdediging – ondanks het nodige initiatief – niet een behoorlijke en effectieve mogelijkheid heeft gehad om ten aanzien van die getuige het ondervragingsrecht uit te oefenen, moet de rechter nagaan of het proces als geheel eerlijk is verlopen. Hierbij zijn – met het oog op de beoordeling of de procedure in haar geheel voldoet aan het door artikel 6 EVRM gewaarborgde recht op een eerlijk proces – van belang (i) de reden dat het ondervragingsrecht niet kan worden uitgeoefend met betrekking tot een getuige van wie de verklaring voor het bewijs wordt gebruikt, (ii) het gewicht van de verklaring van de getuige, binnen het geheel van de resultaten van het strafvorderlijke onderzoek, voor de bewezenverklaring van het feit, en (iii) het bestaan van compenserende factoren, waaronder ook procedurele waarborgen, die compensatie bieden voor het ontbreken van een ondervragingsgelegenheid.

Voor de beoordeling of wordt voldaan aan de eisen van een eerlijk proces, is het gewicht van

de verklaring van de betreffende getuige in de bewijsconstructie een belangrijke beoordelingsfactor. Dat doet er echter niet aan af dat ook de aanwezigheid van een goede reden voor het niet kunnen ondervragen van de getuige en het bestaan van compenserende factoren in die beoordeling moeten worden betrokken, waarbij al deze beoordelingsfactoren in onderling verband moeten worden beschouwd. Naarmate het gewicht van de verklaring van de getuige groter is, is het – wil de verklaring voor het bewijs kunnen worden gebruikt – des te meer van belang dat een goede reden bestaat voor het niet bieden van een ondervragingsgelegenheid en dat compenserende factoren bestaan. (Vgl. HR 20 april 2021, ECLI:NL:HR:2021:576, r.o. 2.12.2 en 2.12.3, en HR 12 oktober 2021, ECLI:NL:HR:2021:1418, r.o. 2.4.2.)

In verband met de hiervoor als (ii) genoemde beoordelingsfactor is het volgende van belang. Voor de beantwoording van de daaraan verbonden vraag of de bewezenverklaring in beslissende mate steunt op de verklaring van een, ondanks het nodige initiatief daartoe, niet door de verdediging ondervraagde getuige, is van belang in hoeverre die verklaring steun vindt in andere bewijsmiddelen. Het benodigde steunbewijs moet betrekking hebben op die onderdelen van de hem belastende verklaring die de verdachte betwist. Of dat steunbewijs aanwezig is, wordt mede bepaald door het gewicht van de verklaring van deze getuige in het licht van de bewijsvoering als geheel. Voor de in cassatie aan te leggen toets of de bewijsvoering aan de hier en hiervoor genoemde eisen voldoet, kan van belang zijn of de feitenrechter zijn oordeel hierover nader heeft gemotiveerd. (Vgl. HR 4 juli 2017, ECLI:NL:HR:2017:1016, r.o. 3.2.2 en 3.2.3.)

Dat [benadeelde 3] is overleden – waardoor de verdediging niet het ondervragingsrecht ten aanzien van deze getuige heeft kunnen uitoefenen – levert een ‘good reason for the non-attendance of the witness’ op (vgl. EHRM 15 december 2015, nr. 9154/10, par. 107 (*Schatschaschwili/Duitsland*)). Het hof heeft overwogen dat de verklaring van [benadeelde 3] in belangrijke mate wordt ondersteund door de verklaring van [medeverdachte 1]. Verder heeft het hof overwogen dat er geen reden is om aan de juistheid van de verklaring van [benadeelde 3] te twijfelen.

Met deze overwegingen heeft het hof tot uitdrukking gebracht dat de bewijsvoering voldoende steunbewijs bevat voor de verklaringen van [benadeelde 3] en dat in die bewijsvoering compenserende factoren besloten liggen, die compensatie bieden voor het ontbreken van een ondervragingsgelegenheid doordat zij steun geven aan de betrouwbaarheid van de verklaringen van [benadeelde 3]. Dat oordeel – waarin besloten ligt dat ‘the proceedings as a whole were fair’ (vgl. EHRM 15 december 2015, nr. 9154/10, par. 116 (*Schatschaschwili/Duitsland*)) – getuigt in het licht van wat onder 2.3 is vooropgesteld niet van een onjuiste rechtsopvatting en is ook niet onbegrijpelijk. Daarbij neemt de Hoge Raad in

aanmerking dat de procesgang inhoudt dat (i) de verdediging het verzoek heeft gedaan om negen in de bewezenverklaring in eerste aanleg bedoelde personen (beleggers) als getuige te horen, (ii) dat verzoek voor alle getuigen is toegewezen, en (iii) zeven van deze getuigen daadwerkelijk op de terechtzitting in hoger beroep zijn gehoord, terwijl ten laste van de verdachte is bewezen verklaard het medeplegen van oplichting van een aantal personen – onder wie de zes in de bewezenverklaring specifiek genoemde personen – waarbij uit de bewijsvoering van het hof kan worden afgeleid dat de oplichtingshandelingen in de kern telkens volgens dezelfde werkwijze plaatsvonden.

Het cassatiemiddel faalt.

Beoordeling tweede cassatiemiddel

Het cassatiemiddel klaagt onder meer over de bewezenverklaring van het onder 2 ten laste gelegde voor zover deze inhoudt dat de daarin vermelde brochure van [A] Ltd. ('Timing is money') een 'geschrift is dat bestemd was om tot bewijs van enig feit te dienen'.

De tenlastelegging onder 2 is toegesneden op artikel 225 lid 1 Sr. Daarom moet worden aangenomen dat de in de tenlastelegging en de bewezenverklaring voorkomende woorden 'geschrift dat bestemd is om tot bewijs van enig feit te dienen' zijn gebruikt in de betekenis die deze woorden hebben in die bepaling.

Het hof heeft vastgesteld dat de brochure 'Timing is money' mededelingen bevat die niet overeenstemmen met de werkelijkheid, namelijk dat '[A] Ltd. klein was gestart in 2002 en uitgroeide tot wereldspeler' en dat 'de aangeschafte carbon credits werden bewaard onder de hoofdrekening van een beheerder, die onder het toezicht viel van (de Zwitserse toezichthouder) Verein zur Qualitätssicherung von Finanzdienstleistungen, bij een door de Verenigde Naties goedgekeurd internationaal Carbon Credit Register'. Het hof heeft hierover overwogen dat deze mededelingen bestemd zijn om tot het bewijs van enig feit te dienen. Het hierop gebaseerde kennelijke oordeel van het hof dat daarmee de brochure 'Timing is money', gelet op de aard van de daarin gedane mededelingen, een geschrift is dat is bestemd om tot bewijs van enig feit te dienen, is niet toereikend gemotiveerd. Daarbij neemt de Hoge Raad in aanmerking dat het hof over deze brochure als zodanig niets heeft vastgesteld waaruit volgt dat deze kan worden aangemerkt als een geschrift waaraan in het maatschappelijk verkeer een zodanige betekenis pleegt te worden toegekend, dat sprake is van een geschrift dat bestemd is om tot bewijs van enig feit te dienen in de zin van artikel 225 Sr.

De klacht is gegrond. Dat brengt mee dat bespreking van het restant van het cassatiemiddel niet nodig is.

De redactie, juli 2025

Instantie: Hoge Raad

Datum uitspraak: 08-07-2025

ECLI: ECLI:NL:HR:2025:1089

Zaaknummer: 23/02902

Rechters: V. van den Brink, Y. Buruma en T. Kooijmans

Advocaten: prof. mr. J.S. Nan en Vromen, S.A.H. S.A.H. Vromen

Wetsartikelen: 6 EVRM en 225 Sr